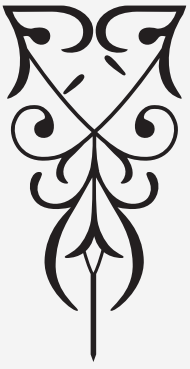

מלאכת מבעיר

תוכן מלאכת מבעיר

פתיחה למלאכת מבעיר 267

א. פתיחת דלת או חלון כנגד המדורה 269

ב. המוסיף שמן לתוך נר 269

ג. להדליק בשמנים או בפתילות שאין האש נאחזת בהם יפה 269

ד. איסור קריאה לאור הנר 269
איסור עשיית תשמישים לאור הנר · נרות שעווה · מנהג העולם להקל לקרוא לאור הנר

פתיחה למלאכת מבעיר

מקור המלאכה במשכן

מלאכת מבעיר התקיימה במשכן בהבערת העצים לבישול הסממנים[1].

מהות המלאכה

מלאכת מבעיר עניינה הבערת דברים שונים באש כדי להשתמש באש או בפחמים ובאפר[2].

אופני הבערה נוספים

גם המחתה בגחלים או הנופח בפיו חייב משום מבעיר[3].

המבעיר דרך קלקול והשחתה

המבעיר כלשהו חייב, בתנאי שיש לו תועלת בהבערה זו, כגון שהוא צריך לאפר, אבל אם הבעיר דרך השחתה, פטור, מפני שהוא מקלקל[4].

1 מאירי (שבת עג.).

2 שהרי המבעיר דרך השחתה פטור, כפי שיבואר להלן.

3 כן כתב בירושלמי (שבת פ"ב ה"ה). עוד מוכח שהמחתה חייב מהגזרות הרבות שגזרו חכמים, כגון השהיה, החזרה והטמנה משום שמא יחתה בגחלים.

4 תנן (שבת קה:) וכל המקלקלין פטורין. ומובא בגמרא (קו.) שלדעת ר' אבהו כלל זה נכון בשאר מלאכות, אבל המבעיר חייב גם בדרך קלקול. טעמו הוא שמלאכת מבעיר היא מלאכה שבמהותה כרוכה בקלקול והשחתה, כי תהליך ההבערה כרוך בכך שהאש שורפת ומכלה את העצים. ומובא בגמרא שרבי שמעון למד זאת מדינה של בת כהן שזינתה שעונשה בשריפה, ונאמר (יבמות ו:) שאין שורפין אותה בשבת, ומכך שהוצרכה התורה ללמד זאת, משמע שבעלמא כל שריפה אסורה מהתורה. ר' יוחנן לעומתו סובר שכשם שהמקלקל בחבורה פטור, כך גם המקלקל בהבערה פטור, ולכן אינו חייב אלא רק אם ישנו תיקון בהבערה זו, כגון שצריך לאפר שנותר אחר שריפת העצים. הגמרא שם מעמידה את דברי ר' אבהו כדעת ר' שמעון, ואת דעת ר' יוחנן כדעת ר' יהודה, אך לא מפורש שם לאיזו מחלוקת בין ר"ש ור' יהודה הדברים נסובים. רש"י פירש שני פירושים לזה: בפירוש הראשון כתב שאינו יודע באיזו מחלוקת ר"ש ור' יהודה מדובר. בפירוש השני ביאר רש"י שזו מחלוקתם לעניין מלאכה שאינה צריכה לגופה, שדעת ר' יוחנן כדעת ר' יהודה שאף שהוא כרגע מקלקל אצל העצים מכל מקום הוא מתקן אצל אחרים, וחייב. ואילו לר"ש תיקון מעין זה אינו נחשב לתיקון אלא לקלקול ומלאכה שאינה צריכה לגופה היא, ומכל מקום חייב מסיבה אחרת, והיא שהמקלקל בהבערה חייב. אומנם עיין תוספות (שם ד"ה חוץ) שסובר שמחלוקתם היא אליבא דר"ש, לדעת ר' אבהו חייב בכל מקרה, אבל לר' יוחנן אף ר"ש מודה דבעינן תיקון קצת, כגון חובל וצריך את הדם לכלבו ומבעיר וצריך לאפרו. עוד עיין בדברי ר"ת המובאים בתוספות (שם ד"ה חובל) שכאשר התיקון מגיע יחד עם הקלקול חייב לדברי הכל, וכמו שוחט שבשעת השחיטה מוציאו מכלל איסור אבר מן החי וכן הקורע כדי להטיל אימה על בני ביתו, עיין שם עוד.

להלכה פסק הרמב"ם (פי"ב ה"א) כר' יוחנן. לכאורה מובן פסקו של הרמב"ם שפסק כר' יוחנן, שהרי לדעתו יש לחייב על עשיית מלאכה שאינה צריכה לגופה, ור' יוחנן סבר כר' יהודה

המחמם את הברזל כדי לצרפו במים

המחמם את הברזל כדי לצרפו במים, לדעת הרמב"ם (פי"ב ה"א) הרי זה תולדת מבעיר וחייב, לדעת הראב"ד (שם) חיובו משום מבשל. נחלקו הפוסקים האם הרמב"ם מודה לראב"ד וחייב משום שתי המלאכות[5].

שמחייב במלאכה שאצל"ג. אולם על יתר הפוסקים שפסקו כאן כר' יוחנן, וכן פסקו כר"ש שמלאכה שאינה לגופה פטור, יש לכאורה סתירה בפסקיהם. אלא צריך לומר שפוסקים אלו סוברים שעיקר ההסבר כאן הוא כפירוש הראשון ברש"י, שמדובר על מחלוקת אחרת בין ר"ש לר"י.

5 דעת הראב"ד שחייב משום מבשל כמו שמובא בגמרא (שבת עד:) שהזורק סיכתא לאתונא חייב משום מבשל, דמרפא רפי והדר קמיט. הרב המגיד (שם) כתב על דברי הראב"ד: מ"ש לחייבו משום מבשל אינו נראה לי, שכל דבר שהוא עצמו נעשה אוּר ושורף, אין ראוי לומר המבשל אלא מבעיר. וכבר הזכירו גחלת של מתכת בלשון אש גמור וזה נראה ברור. עכ"ל. אולם הלחם משנה (פי"ב ה"א) העיר על זה שהרי הרמב"ם כתב במקום אחר (פ"ט ה"ו): המתיך אחד ממיני מתכות כל שהוא או המחמם את המתכת עד שתעשה גחלת הרי זה תולדת מבשל ... כללו של דבר בין שֶׁרִיפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך הרי זה חייב משום מבשל. ע"כ. מפורש בדבריו שבחימום מתכת יש חיוב משום מבשל וכדברי הראב"ד. מסיבה זו כתב הלחם משנה שצ"ל שכוונת הרב המגיד לומר שאומנם בתחילה חייב משום מבשל בשעה דמרפא רפי, אבל אח"כ בשעה שנעשה אש חייב גם משום מבעיר. אמנם החזון איש (סי' סק"ט) הסביר, שהכוונה משנה את שורש המלאכה, אם כוונתו בעשיית הגחלת כדי לרכך הברזל חייב משום מבשל ואם כוונתו רק לצרפו חייב משום מבעיר (לפירוש זה ניחא מה שכתב הרמב"ם פי"ב: המחמם את הברזל "כדי לצרפו" במים...).

א. פתיחת דלת או חלון כנגד המדורה

זר זהב סביב

חדר ובו דולקת מדורה, ורוצה לפתוח דלת או חלון: אם הוא באופן שאם הייתה שם רוח חזקה הייתה מלבה את האש, אע"פ שבשעת פתיחת הדלת או החלון הרוח המנשבת חלשה, אסור.

אך אם אין רוח מנשבת כלל בשעת פתיחת הדלת או החלון, מותר.

עיין כל זה בגמרא (שבת קכ:), בשו"ע (רעז, ב) ובמ"ב (סק"י).

ב. המוסיף שמן לתוך נר

זר זהב סביב

המוסיף שמן לתוך נר דולק חייב משום מבעיר.

מובא בברייתא (ביצה כב.): הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה. כן פסקו הרמב"ם (פי"ב ה"ב), ט"ז (ערה ס"ק ב) ומג"א (ערה סק"ג).

ג. להדליק בשמנים או בפתילות שאין האש נאחזת בהם יפה

זר זהב סביב

אסרו חכמים להדליק נרות שבת בשמן שאינו נמשך יפה אחר הפתילה, ובפתילה שאין האש נאחזת בה יפה, מפני שיש לחוש שיבואו להטות את השמן לצד הפתילה כדי שתאיר יפה.

עיין כל הנ"ל בשו"ע סי' (רסד), ולא הארכנו בזה כי אין זה מצוי כל כך בימינו.

ד. איסור קריאה לאור הנר

סימן ערה

זר זהב סביב

איסור עשיית תשמישים לאור הנר

אסרו חכמים לקרוא וכן לפלות כינים לאור הנר, מחשש שמא יטה השמן לראש הפתילה ונמצא מבעיר בשבת. אפילו אם הנר בגובה עשר קומות או בעששית, אסור, כיוון שלא חילקו חכמים בגזירתם.

עיין כל הנ"ל במשנה (שבת יא.), ובגמרא (יב.) פירשו שהחשש הוא שמא יטה. מה שכתבנו שאפילו בגובה עשר קומות אסרו היא מימרא דרבא (יב:), ואפילו אם הוא בחור קבוע או בעששית אסור, כן כתב הטור בשם הר"פ.

עיין בשו"ע סי' רעה בחילוקים שונים בגזירה זו, כגון שאדם חשוב מותר לקרוא לאור הנר כי אין חשש שמא יטה, וכן כאשר שניים קוראים בעניין אחד מותרים לקרוא כי מזכירים אחד לחברו, וכן שאם מעמיד את חברו כשומר עליו, אפילו אם חברו אינו קורא, מותר, וכן תינוקות של בית רבן מותרים לקרות, ועוד דינים נוספים ע"ש.

—

זר זהב סביב

נרות שעווה

נחלקו הפוסקים האם יש איסור לקרוא כנגד נר שעווה, כיוון שאין שייך בו חשש הטיה, או שמא יש לאסור בו משום שעדיין צריך הוא למחוט את ראש הפתילה, וכן משום שאין לחלק בדבר שחכמים לא חילקו. דעת השו"ע להחמיר בזה, אך דעת המ"ב שבמקום צורך אפשר להקל.

בהגהות אשר"י (סי' כז) הסתפק בזה, וכתב עליו הב"י שנראה לו פשוט לאסור, דהא שייך בו שימחוט ויחתוך את ראש הפתילה, וכן פסק להחמיר בזה בשו"ע (ערה, ג). אולם במ"ב (סק"ד) ציין להרבה פוסקים שהקלו בנר שעווה, כמובא בב"ח (סו"ס זה) בשם הרש"ל (הגה"ט), ט"ז (סק"ב). סברתם היא שאין לגזור בזה, כי אפילו אם ימחוט לא ייחשב אלא מלאכה שאינה צריכה לגופה ואיסורה מדרבנן בלבד. דעת המג"א (סק"ג) שאין להקל בזה אלא לצורך, וכך נראה שהיא דעת המ"ב שם.

בנרות שעווה שמאירים יפה ואין צורך למחטם כלל, אפשר להקל לכל הדעות, ויש שהחמירו גם בזה.

כן כתב המ"ב (סק"ד) שבנרות טובים שלנו שקוראים סטארין מותר לקרות בהם לכולי עלמא, ואין בהם חשש שמא יטה או שמא ימחוט. אולם עיין בשו"ת יביע אומר (ח"א סי' טז אות יג) שדייק מהרדב"ז שגם בנרות טובים אמרינן שלא חילקו חכמים.

—

זר זהב סביב

מנהג העולם להקל לקרוא לאור הנר

בפוסקים נזכר שנהגו העולם להקל לקרוא לאור הנר אף בנרות שאינם של שעווה, כגון בלאמפ"א של נפט. כמה צדדים ללמד זכות הובאו על מנהג זה, כגון אם תלה פתק של תזכורת שלא להטות הנר, או שמדובר בנר שמאיר יפה ואינו צריך להטיה או מחיטה. הביאור הלכה כתב שלצורך מצוַת תלמוד תורה יש להקל כן אם אי אפשר בעניין אחר.

בביאור הלכה (סע' א ד"ה לאור הנר) ציין שמנהג העולם להקל אפילו בנרות שאינם של שעווה, והעלה כמה סברות שצוינו בפוסקים:

א. לשיטת הראב"ן (סי' שמ) המובא במג"א (סק"ג) בנר של חֵלב יש להקל, משום דמאיס, כיוון שדומה לנר של נפט שמותר לבדוק כוסות וקערות לאורו (שבת יב:).

ב. אם תולה פתק 'שבת היום ואסור להדליק' מועיל הדבר כסגירה במפתח, והלא בסגירה במפתח דעת מהר"ש (הגהות מנהגים אות לד) שאין חשש שמא יטה.

ג. יש לומר שתליית פתק להיכר נחשבת כקריאת 'במה מדליקין' שנאמר בשו"ע (ערה, ז) שמותר לקרותה לאור הנר, שהרי הוא מזכיר איסור שבת ואיך ישכח.

ד. בספר מסגרת השולחן (סי' פ ס"ק ד) כתב שאם טבע הנר שאינו מתמעט והולך אורו במשך זמן ההדלקה, לא גזרו חכמים שמא יטה.

ה. דעת האור זרוע (ח"ב סי' לד) שאם לומד בציבור אין לחשוש, כי מזכירים זה את זה.

